

СУТНІСТЬ ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УМОВИ ЇХ ВИЗНАННЯ

При управлінні діяльністю важливим є правильно визначити сутність поняття та розуміти економічний зміст категорії витрати, їхнє місце та функціональну роль у багатоаспектній діяльності підприємства. Визначення сутності та економічного змісту витрат повинно спрямовуватись на управлінські цілі. Однак, проведені дослідження свідчать про протилежне. У нормативній та науковій економічній літературі визначення понять витрати, собівартість і їхніх видів та їх економічного змісту переважно характеризуються неоднозначність думок у трактуванні понять витрати, витрати виробництва та собівартість, що свідчить про нерозв'язаність проблеми щодо визначення сутності та змісту цих понять, що ускладнює визначення їх місця та ролі у діяльності підприємства.

Дослідженню суті витрат підприємств присвячені роботи таких відомих науковців: Мочерного, А.М. Турила, Ю.Б. Кравчука, В.П. Лисенко та ін. Однак відсутня однастайність щодо трактування суті витрат, їх функцій та соціально-економічної ролі. Вітчизняна ж облікова теорія і практика має певні досягнення в дослідженні та розвитку проблем витрат і калькулювання. Цим питанням присвячені роботи Ф.Ф. Бутинця, Б.І.Валуєва, З.В. Гуцайлюка, З.В. Задорожного, В.В.Сопка й ін. Проте нині необхідною є розробка методології та методики інформаційного забезпечення управління підприємств в умовах ринку.

Основний мотив діяльності будь-якого підприємства в ринкових умовах є максимізація прибутку. Можливості досягнення цієї стратегічної мети в багатьох випадках обмежені витратами виробництва і реалізації продукції та попитом на неї [7, с.6]. В таких умовах все більше зростає роль витрат як невід'ємної та об'єктивної складової виробничо-збутового процесу. Розглянемо детально суть витрат через історичний розвиток економічної думки.

Природу витрат, наукові основи їх сутності було розкрито Карлом Марксом. Він поділяв витрати на чисті та додаткові (гетерогенні). Чисті витрати безпосередньо пов'язані із зміною форм власності, з процесом перетворення товарів на гроші, грошей – на товари. До чистих витрат ним були віднесені витрати на рекламу, витрати на утримання

персоналу (комісіонерів, торгових посередників тощо), витрати на утримання адміністративного персоналу та приміщень. Крім того, до чистих витрат було також віднесено витрати на випуск, зберігання і знос золотих, срібних та інших грошей, тобто витрати пов'язані із забезпеченням обігу грошей.

К. Маркс стверджував, що витрати носять невиробничий характер. «Загальний закон полягає в тому, що всі витрати обігу пов'язані лише із перетворенням форми товару, не додають до нього ніякої вартості» [1]. На відміну від чистих витрат, додаткові витрати носять, на думку економіста, інший характер. Ці витрати обумовлені продовженням процесу виробництва у сфері обігу і пов'язані із збереженням і доведенням споживчої вартості від виробництва до споживання, адже споживча вартість реалізується лише у процесі споживання.

Вважаємо, що розподіл витрат обігу на додаткові і чисті має велике теоретичне і практичне значення. З теоретичної точки зору він дає можливість установити межу суспільно-матеріального виробництва, а також правильно розрахувати у грошовій формі величину створеного національного доходу. Практичне значення цього розподілу полягає в тому, що воно допомагає зрозуміти процеси, що відбуваються у сфері обігу та виявити шляхи економії трудових та матеріальних ресурсів. Проте, в практиці обліку не існує чіткого розподілу між чистими і додатковими витратами, оскільки процеси виробничого і реалізаційного характеру є нерозривними, тому такий розподіл є певною мірою умовний.

Макконнелл К.Р. и Брю С.Л. у своїй праці «Економікс», стверджують, що розуміння економістами витрат ґрунтується на обмеженості ресурсів і можливості їх альтернативного використання. Адже вибір певних ресурсів для виробництва певного товару означає неможливість виробництва іншого альтернативного товару: «... экономические или вмененные издержки любого ресурса, выбранного для производства товара, равны его стоимости, или ценности, при наилучшем из всех вариантов использования» [1]. Таким чином, економічний прибуток визначається як різниця між загальним виторгом та величиною альтернативних (вмінених) витрат (до складу яких входять зовнішні витрати, внутрішні витрати та величина нормального прибутку підприємця). Бухгалтерський прибуток визначається як різниця між загальним виторгом та бухгалтерськими (зовнішніми витратами).

В сучасній українській економічній енциклопедії В.С. Мочерним

[4, с. 207] зазначає, що витрати завжди пов'язані з основним принципом господарювання – досягати кращих результатів з найменшими витратами. На нашу думку, останнє твердження варто формулювати інакше, адже одночасно мати найменші витрати і найбільший прибуток неможливо, тому у такому контексті по відношенню до витрат чи до прибутку доцільно застосовувати поняття «оптимальний».

Ю. Кулик [5] стверджує, що є дві основних проблеми формування витрат і управління ними. Перша проблема – це визначення суті категорії „витрати”. Вітчизняні та зарубіжні економісти подають різні їх тлумачення. Найчастіше трапляються і дискутуються поняття витрат, які створюють вартісні витрати, і витрат у формі виплат. Цей розподіл ґрунтується на монетарному підході.

Другою проблемою на нинішньому етапі організації управління витратами є їх науково обґрунтована класифікація, яка повинна використовуватись не тільки для виявлення собівартості після завершення процесу виробництва, а й має відповідати сучасним вимогам і потребам управління, що особливо важливо за ринкових умов господарювання.

Відсутність однозначності щодо визначення поняття „витрати” певною мірою виправдана, адже в його основі можуть лежати різні вартісні оцінки, хоч і єдині за суттю, але різні за метою.

Так, К. Друрі вважає витрати засобами, які витрачені для отримання доходів [5]. Р.Ентоні та Дж.Ріс вказують, що собівартість (або витрати) є вираженою в грошах величина ресурсів, використаних для досягнення певних цілей [5], тобто витрати визначаються використанням ресурсів, які мають бути виражені у грошовому вимірнику для конкретної мети.

Порядок визнання витрат та порядок їхнього визнання в обліковій системі України подає П(С)БО 16 „Витрати”. Відповідно до цього положення витрати – це зменшення або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства, за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку визначають витрати аналогічно до національних [3,с. 201]. Значно ширше трактують поняття „витрати” українські науковці.

В.В. Сопко вважає, що витрати формують використані у процесі виробництва різні речовини та сили природи на виготовлення нового продукту праці [6, с.63].

Ф.Ф.Бутинець [2, с.98] розглядає це поняття з точки зору

собівартості: „Витрати виробництва – це вираження у грошовій формі поточних витрат, трудових, матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів на виробництво продукції. Ці витрати обліковуються та плануються як собівартість продукції.”

Отже, проведений нами аналіз виникнення суті витрат, зазначимо, що останні треба розглядати з позицій економічного розвитку, враховуючи складність даної економічної категорії, що поєднує в собі за змістом і процес формування необхідного обсягу економічних ресурсів на підприємстві, і процес їх використання.

Виходячи з цих позицій, на нашу думку, витрати – це грошове вираження величини економічних ресурсів підприємства у застосованій і споживаній формах, необхідних для здійснення його господарсько-фінансової діяльності.

Література:

1. Адамик О.В. Розмежування понять витрати, затрати, видатки та особливості їх застосування учасниками бюджетного процесу // Наука молода: зб. наук. праць. молод. вчених Терноп. нац. екон. ун-ту. – 2013. – № 20. – С. 203-209

2. Бондарюк І.Л. Теоретичний аспект дослідження суті витрат/І.Л. Бондарюк // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Збірник наукових праць. – Рівне, 2008. – Випуск 1(14). – С.18-25.

3. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖІПІ, – 2000. – 672 с.

4. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практичний посібник. / С.Ф. Голов, В.М. Колістюченко. – К.: Лібра, 2001. – 840 с.

5. Економічна енциклопедія / відповідальний редактор С.В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія». – Т. 1, 2000. – 863 с.

6. Кулик Ю. Визнання і класифікація витрат у процесі оновлення та оптимізації бізнес-систем / Ю. Кулик. // Наукові записки. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТАНГ. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – Випуск 14. – С.105-112.

7. Сопко В. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. / В.Сопко. – К.: КНЕУ, 2000. – 500 с.

8. Турило А.М. Управління витратами підприємства: навч. посібник. / А.М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А. Турило. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с.